

WSTĘP

Pojawiająca się w ciągu ostatnich kilku lat znacząca ilość nieprawidłowości w funkcjonowaniu podmiotów gospodarczych świadczy o nieefektywnym sprawowaniu nadzoru korporacyjnego. Jednocześnie w większości krajów poszukuje się rozwiązań, które mają zapewnić większą efektywność tego systemu.

Głównym celem nadzoru jest zapewnienie efektywności funkcjonowania firmy poprzez zagwarantowanie ochrony dla inwestorów, czy też szeroko rozumianych interesariuszy przy eliminowaniu ewentualnych nadużyć, na przykład ze strony dominujących udziałowców czy menedżerów.

Coraz ważniejsze są także problemy wynikające nie tylko z relacji pomiędzy akcjonariuszami a wyższą kadrą kierowniczą, ale również te będące wynikiem relacji występujących między samymi akcjonariuszami.

Praktyka sprawowania nadzoru korporacyjnego opiera się na wielu przyjętych w środowisku standardach, które mogą przyjmować zarówno status nieformalnych zwyczajów, jak i formalnych aktów o zróżnicowanym charakterze prawnym oraz różnych źródłach. Część tych rozwiązań pochodzi od instytucji regulacyjnych, część od środowisk zawodowych, a jednocześnie wiele z nich powstaje w ramach wewnętrznych regulacji spółki – na poziomie walnego zgromadzenia, rady nadzorczej i zarządu.

Najpopularniejszym rozwiązaniem jest opracowywanie i wprowadzanie tzw. Kodeksów Dobrych Praktyk. Kodeksy te z jednej strony mają stanowić zbiór norm, skierowanych do różnych podmiotów, które to normy nakazują lub zakazują określonych zachowań, a z drugiej strony zawierają kryteria oceny konkretnych zapisów statutowych i dokumentów organizacyjnych.

Najczęściej regulowanymi obszarami są:

- podstawowe prawa akcjonariuszy,
- wykonywanie prawa głosu przez akcjonariuszy,
- wybór rady nadzorczej oraz jej kompetencje,
- rotacja członków rady nadzorczej,
- swoboda działania zarządu i jego motywowanie,
- ujawnianie informacji,
- ujawnianie i zarządzanie konfliktami interesów,
- poszanowanie interesów akcjonariuszy mniejszościowych,
- niezależność audytora.

Efektywność nadzoru właścicielskiego zależy nie tylko od czynników, na które wpływ mają inwestorzy, kadry menedżerskie i pracownicy danego przedsiębiorstwa, ale przede wszystkim od ram instytucjonalnych ustroju gospodarczego, czyli od instytucji prawnych i ekonomicznych obecnych w danej gospodarce. W zależności od charakteru gospodarki, a w szczególności zakresu wolności gospodarczej i roli państwa w kształtowaniu procesów gospodarczych, ukształtowane sposoby zachowań czy też rozwiązania formalnoprawne pełnią różną rolę.

W gospodarce rynkowej występuje wiele mechanizmów umożliwiających kontrolę działalności spółki. Zewnętrzny nadzór sprawuje najczęściej rynek kapitałowy, rynek produktów czy też rynek pracy, a wewnętrzny – chociażby komórki audytu wewnętrznego.

Audyt wewnętrzny jest instrumentem, który w sposób aktywny, niezależny, profesjonalny i obiektywny ocenia efektywność systemu kontroli wewnętrznej i procesów zarządzania ryzykiem. Zapewnia on skuteczne prowadzenie wszelkich operacji i czynności organizacji, przynosi wartość dodaną poprzez ujawnienie braków i słabości oraz wskazanie sposobów podniesienia jakości i wydajności pracy¹. Pełni on również funkcję doradczą.

Celem niniejszego opracowania jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy audyt wewnętrzny może przyczynić się do lepszego funkcjonowania podmiotów gospodarczych i bardziej efektywnego sprawowania nadzoru korporacyjnego. Rozważania zostały zawarte w czterech rozdziałach.

Rozdział pierwszy przedstawia istotę i zakres nadzoru korporacyjnego. Podjęto w nim dyskusję nad zróżnicowanym definiowaniem nadzoru korporacyjnego oraz wskazano różnice między nadzorem korporacyjnym, a nadzorem właścicielskim. Zwrócono uwagę na międzynarodowe uwarunkowania prawne nadzoru i zarządzania spółką, zaprezentowano mechanizmy nadzoru korporacyjnego oraz omówiono występujące na świecie modele. Przedstawiono także regulacje Kodeksów Dobrych Praktyk w wybranych krajach.

Rozdział drugi przedstawia specyfikę audytu wewnętrznego. Dokonano charakterystyki procesów kontrolnych i zwrócono uwagę na różnice występujące między kontrolą, controllingiem, audytem wewnętrznym a rewizją finansową. Zaprezentowano funkcję, jaką pełni audytor wewnętrzny w przedsiębiorstwie oraz omówiono metodykę audytu wewnętrznego. Zaprezentowano także rozwiązania polskie w zakresie audytu wewnętrznego.

Rozdział trzeci prezentuje rolę audytu wewnętrznego w systemie nadzoru korporacyjnego. Zwrócono w nim uwagę na miejsce, jakie zajmuje audyt wewnętrzny w systemie oraz przedstawiono uwarunkowania, jakie muszą być spełnione, by wspierał on działania nadzorcze.

W rozdziale ostatnim zaprezentowano wyniki przeprowadzonych badań. W pierwszej kolejności omówiono wyniki analizy jakościowej raportów rocznych spółek notowanych na Londyńskiej Giełdzie Papierów Wartościowych. Następnie przedstawiono wyniki badań ankietowych dotyczące tych spółek. Kolejnym etapem są wyniki badań przeprowadzane na spółkach notowanych na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych. Zaprezentowane rezultaty uzyskano w efekcie jakościowej analizy raportów rocznych oraz wywiadów.

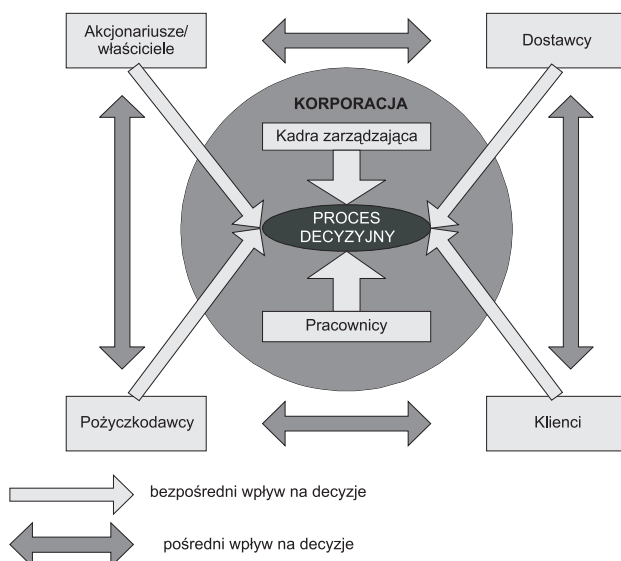
¹ E.J. Saunders, *Audyt i kontrola wewnętrzna w przedsiębiorstwach*, PIKW S.A., Educator, Częstochowa 2003, s. 46.

Rozdział 1

ISTOTA I ZAKRES NADZORU KORPORACYJNEGO

1.1. Istota nadzoru korporacyjnego

Proces rozdziału funkcji własności od zarządzania na poziomie przedsiębiorstwa wpłynął na pojawienie się wielu nowych problemów. Istotnym jego następstwem był postępujący rozdźwięk oczekiwań pomiędzy wyłaniającymi się w przedsiębiorstwie i poza nim grupami, czyli między kadram zarządzającą, właścicielami-akcjonariuszami, kredytodawcami, pracownikami, dostawcami a klientami. Rozbieżności pochodziły z wielu źródeł, które stanowią kluczowe składowe złożonego obszaru problemowego, jakim zajmuje się teoria nadzoru korporacyjnego (rys. 1.1)¹.

Rysunek 1.1. Modelowy obszar nadzoru korporacyjnego

Źródło: *Nadzór korporacyjny: perspektywa międzynarodowa*, Warszawa 1999, s. 34.

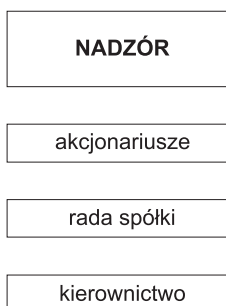
¹ *Nadzór korporacyjny: perspektywa międzynarodowa*, oprac. i tłum. I. Koładkiewicz, Poltext, Warszawa 1999, s. 33.

Badacze zajmujący się problematyką nadzoru korporacyjnego znacznie rozszerzają pole obserwacji badawczych, wskazując na konieczność poszukiwania równowagi między interesami różnych grup społecznych (instytucjonalny model korporacji). Istotą systemu nadzoru korporacyjnego jest zapewnienie równowagi pomiędzy korzyściami wszystkich podmiotów zaangażowanych w funkcjonowanie korporacji.

W języku angielskim *corporate governance* jest pojęciem, które nie odnosi się jedynie do właścicieli, ale dotyczy wszystkich podmiotów zainteresowanych działalnością spółki. Interesy te często w poszczególnych grupach osób związanych ze spółką kapitałową są rozbieżne. T. Mendel do grup tych zalicza podmioty spełniające następujące kryteria²:

- wysuwanie żądań wobec firmy i posiadanie faktycznej, bądź potencjalnej możliwości (siły) ich wyegzekwowania,
- posiadanie warunkowej, bądź bezwarunkowej chęci wykorzystania swojej siły wpływu na proces decyzyjny przedsiębiorstwa w celu realizacji swych żądań.

Należy jednak zaznaczyć, że często w praktyce organizacyjnej nadzór korporacyjny jest utożsamiany z nadzorem właścicielskim, który ma ograniczony zasięg i prowadzony jest do struktury władzy w spółce akcyjnej, na którą składają się: akcjonariusze – rada spółki – kierownictwo (rys. 1.2).

Rysunek 1.2. Nadzór

Źródło: S. Rudolf, *Nadzór właścicielski w spółkach prawa handlowego*, PWN, Warszawa 1999, s.10.

Procesy składające się na nadzór korporacyjny trudno objąć za pomocą jednej platformy teoretycznej. Nadzór korporacyjny jest obszarem interdyscyplinarnym, obejmującym takie dziedziny wiedzy jak ekonomię, naukę o zarządzaniu, prawo, finanse, rachunkowość, psychologię, socjologię i politykę. Dominujące znaczenie w próbach tworzenia koncepcji teoretycznych ma podejście ekonomiczne. Dzieje się tak dlatego, ponieważ spośród wielu możliwych form nadzoru tylko nadzór sprawowany przez rynek i hierarchię jest przedmiotem analiz ekonomicznych. Mimo wysiłków podejmowanych przez liczne grono naukowców i praktyków, wciąż brakuje kompleksowego ujęcia

² *Nadzór korporacyjny w procesie kreowania wartości i rozwoju przedsiębiorstwa*, R. Borowiecki (red.), Wydawnictwo ABRYS, Kraków 2005, s.103–104.